

Historický repertoár Stavovského divadla I Období 16. 7. 1815 – 31. 12. 1826

Soupis představení Stavovského divadla jako úkol

Pražské divadlo, které Franz Anton hrabě Nostitz-Rienek dal v roce 1783 na svůj náklad postavit a otevřít pro veřejnost, mělo po celé 19. století pověst významné scény. Dějiny jeho vícejazyčného provozu od počátku až do osmdesátých let 19. století zatím nejúplněji popsal Oscar Teuber v trojdílné monografii *Geschichte des Prager Theaters* (1885–1888). Teuber mohl ještě pracovat s řadou dokumentů týkajících se repertoáru, jež jsou dnes nezvěstné, ale ani on se nemohl opřít o jeden ze základních kamenů historické práce v oboru dějin divadla, jímž je kompletní přehled představení scény, o níž se píše. Dnes je k dispozici soupis českých představení (Prameny a literatura, Laiske, Miroslav 1974), několik časově omezených sezonních přehledů, či soupisy provedení některých autorů a jednotlivých děl (např. Weber). V posledních desetiletích vznikla řada monografií a lexikonů, které podrobně zkoumaly – též z repertoárového hlediska – další dílčí témata (*Hudební divadlo v českých zemích v 19. století*, 2006; *Starší divadlo v českých zemích*, 2007, s druhým přepracovaným a rozšířeným vydáním *Theater in Böhmen, Mähren und Schlesien. Von den Anfängen bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts. Ein Lexikon*, 2013), ale přehled představení někdejšího Nostitzova a později Stavovského a Zemského německého divadla není zpracován dodnes. Důvody leží hluboko v historii.

Prvním závažným důvodem je obsáhlost tohoto úkolu. Česká teatrologie zatím pracovala převážně s českými představeními, jichž se mezi lety 1785 a 1862, kdy čeští herci na tomto jevišti vystupovali, odehrály necelé tři tisíce; Miroslav Laiske vyhledal z této doby celkem 2661 položek, počítaje v to také hry v pobočných budovách. Celkový počet hracích dní za 137 let, kdy Stavovské divadlo formálně náleželo německému divadelnictví (21. 4. 1783 – 16. 11. 1920), a tedy minimální počet uskutečněných představení, byl ale kolem padesáti tisíc. K tomu je třeba připočítat další scény, více či méně spjaté s institucí Stavovského divadla v prvních letech 19. století (Malá Strana, Divadlo U Hybernů) a pak po roce 1849 (arény).

Druhou příčinou dnešní absence soupisu repertoáru je skutečnost, že se nezachoval divadelní archiv. Zatímco např. vídeňská dvorní scéna vlastní množství historického provozovacího materiálu, ze kterého bylo možné repertoár v několika monografiích rekonstruovat¹, nalézáme v Praze pouze neidentifikované a rozptýlené zlomky. Česká (böhmsch) guberniální a posléze zemská Dohlédací divadelní komise od samého počátku neměla v úmyslu scénu sama provozovat² a dlouho také nesubvencovala její činnost (až na krátkou výjimku pro česká představení v roce 1849). Stavové byli majiteli budovy, platili některé stálé služby (topiče, zaměstnance odpovědného za světlo, vrátného a recepčního, lékařskou a policejní službu při představení apod.), opravovali budovu a pořizovali některé nové dekorace do stálého fundusu, dohlíželi na kvalitu představení a spolu s policií měli povinnost cenzury. Každodenní provoz byl ale v rukou nájemců – ředitelů. Zdá se, že až v šedesátých letech, v souvislosti s rozdělením českého a německého divadla a s pravidelnými finančními dotacemi, vznikl obsáhlejší stálý archiv. V Berlíně vydávaný *Ferdinand Roeder's Theater-Kalender* uvádí v roce 1866, za pražského ředitele Wirsinga, funkci „Kanzelist und Bibliothekar“ (s. 294), v roce 1867 přímo „Smischek – Archivar“ (1867, s. 272). Drobnější zachované archivní celky, např. korespondence z pozůstalosti

Franze Thomého ve vídeňské městské knihovně,³ prokazují, že si ředitelé ponechávali uměleckou agendu ve svých rukou: Thomé uchovával jednání o angažmá, nabídky autorů, hostování, honorářové dohody ad. Zemské komisi byly předkládány (a v jejím archivu zůstávaly) ředitelovy zprávy o jednotlivých sezonách, seznamy zaměstnanců a duplikáty pracovních smluv. Jiné divadelní písemnosti se stávaly již během 19. století předmětem sběratelského zájmu. Dostaly se např. do sbírky Fritze Donebauera (1849–1914), do souboru listin, grafik a notových památek, který tento významný sběratel vytvořil před koncem 19. století.⁴ Nacházelo se tam též asi 100 kusů korespondence Jana Nepomuka Štěpánka. V roce 1908 šla sbírka do dražby, ale protože žádná z pražských institucí nebyla ochotna poskytnout finanční prostředky, byl Donebauerův soubor rozprodán. Obsáhlý výběr související především s hudbou zakoupil východočeský textilní podnikatel Richard Morawetz (1881 Úpice–1965 Kanada). Jeho židovská rodina emigrovala z Československa v roce 1939 a majetek zabraly okupační úřady. Po roce 1989 Morawetzovi potomci sbírku restituovali a stát ji posléze po částech vykoupil prostřednictvím Českého muzea hudby. V zachovaném fondu Štěpánkova korespondence není.⁵ Některé dopisy popsané v aukčním katalogu se dnes objevují jinde, po jiných není ani stopa.⁶

Osobní knihovny divadelních ředitelů se skládaly z provozovacího materiálu, který míval nedobré osudy, což se v Praze naplnilo vrchovatě. Rukopisy a tisky se při finančních problémech ředitelů stávaly platidlem či součástí konkurzní podstaty, jednotlivé tituly se prodávaly k provedení, ztrácely se u herců a zpěváků, podléhaly zkáze při nehodách a katastrofách.⁷ Nelze vyloučit, že stabilnější institucionální notový archiv se už v době ředitele Liebicha vytvořil u pražského divadelního orchestru. Naznačují to alespoň jednotlivé partitury a rozepsané hlasy, nedatované, ale podle titulů dobře zařaditelné do Liebichovy doby a do let následujících, které dnes leží v Českém muzeu hudby pod souborným názvem Archiv opery Národního divadla. Jsou smíchány s notami z Prozatímního a Národního divadla (viz dále).

Podrobněji je možné sledovat stopy po knihovnách tří pražských ředitelů: jsou to Franz Thomé, Rudolf Wirsing a rodina Kreibigových. Franz Thomé zemřel v Praze v roce 1872. Podle *Hudebních listů* 1872 (s. 211 a 236) měla být jeho knihovna prodána do Štrasburku, s výjimkou některých bohemik (mj. Benda: *Ariadna na Naxu*, *Medea*, Peldriano: *Martínek Bradýř ve vsi*), která měl Jan Nepomuk Maýr, vykonavatel Thomého závěti, odevzdat Františku Ladislavu Riegrovi do nově vznikající hudební sbírky Zemského muzea. Rozsah celého odkazu Thomého českému muzeu není znám. Ředitel Wirsing prodal svou knihovnu krátce před smrtí (1878) řediteli Emilu Hilmannovi; ten ji spolu s vlastní knihovnou

³ Wienbibliothek im Rathaus, Handschriftensammlung, <http://www.wienbibliothek.at/bestaende-und-sammlungen/>, Sammlung Franz Thomé, ZPH 1058. Sběrka byla koupena v antikvariátě v roce 2000, obsahuje korespondenci s 260 adresáty.

⁴ Popsána in: *Aus der Musik- und Theater-Welt. Beschreibendes Verzeichnis der Autographen Sammlung Fritz Donebauer in Prag*, vydal a předmluvu napsal Richard Batka, Praha 1894, s věnováním Johannu Strausovi, 2. vyd. Buchdruckerei Lowit und Lambert 1900. – *Sammlung Fritz Donebauer-Prag. Briefe, Musik-Manuscripte, Portraits zur Geschichte der Musik und des Theaters. Versteigerung vom 6. bis 8. April 1908 [...]*, Berlin 1908, anotovaný aukční katalog.

⁵ <http://opac.nm.cz/opacmhl/> České muzeum hudby, Donebauer Fritz, korespondence s Richardem Morawetzem ze 4., 7. a 15. dubna 1908 o koupi některých písemností.

⁶ Např. dva Raimundovy dopisy Štěpánkovi z let 1826 a 1829 se nacházejí ve sbírce rukopisů ve Wienbibliothek, zatímco potvrzení s datem 31. 12. 1833 o předání správy divadla z rukou Štěpánkových do rukou nového ředitele Stögera s řadou podpisů herců je nezvěstné (je zaznamenáno ve vydání aukčního katalogu 1894, s. 128).

⁷ Johanna Liebichová, vdova po řediteli Stavovského divadla Johannu Carlu Liebichovi, a její druhý manžel Johann August Stöger ztratili veškeré vybavení při požáru pronajatého divadla ve Štýrském Hradci o Vánocích 1823. Lze předpokládat, že oheň zničil i ty rukopisy, které Johanna Liebichová získala v Praze.

¹ Prameny a literatura, Hadamowsky, Franz: *Die Wiener Hoftheater* 1966 a 1975; *Burgtheater 1776–1976*.

² Podrobněji J. Ludvová: „Génius umění s odvrácenou tváří prchne“, *Divadelní revue* 24, č. 1, 2014, s. 19–31.

postoupil dále do Curychu, kde v Zentralbibliothek Zürich leží dodnes.⁸ Tzv. Kreibigova sbírka, fragment někdejšího majetku rodiny Kreibigů, který souvisí zejména s činností zakladatele rodu Josef Kreibiga (nar. před 1800), je uložen v divadelní sbírce v Kunsthistorisches Museum ve Vídni (dříve samostatná Theatersammlung).⁹ Jde o provozovací činoherní rukopisné texty napsané převážně v první polovině 19. století a cenzurované až do šedesátých let, a o cenzurované, hojně používané tisky z konce 18. století (dohromady asi 80 kusů). Řada z nich nese razítko Deutscher Theaterverein in Prag 1905. Jsou zde též desky s nalepeným štítkem *Bibliothek des k[öni]glichen deutschen Landestheaters*, v nichž je vevázáno starší vydání Kotzebuových her.¹⁰ Celý fond má přilepené zřetelně novější signatury vídeňského Theater in der Josefstadt, dobu této úpravy však nelze přesně určit a též o cestě Kreibigovy bibliotéky do vídeňské Theatersammlung není nic známo.

Institucionální knihovna vznikla v Praze patrně až po založení Německého divadelního spolku (1882). Během finančně labilního působení rodiny Kreibigů (1876–1884) se spolek stal skutečnou základnou pražského německého divadelního podnikání. Spolková knihovna přirozeně zahrnuje vše, co zůstalo ve Stavovském divadle po starších nájemcích. Také ona měla složitý osud. Při nedostatku prostoru byl provozovací materiál zřejmě rozložen podle okamžité potřeby do obou budov, na Starém Městě (činohra), v Novém německém divadle (opera a balet) a v dalším skladu v někdejších Kotcích v Rytířské ulici proti Stavovskému divadlu. Tam se ještě v roce 1885 malovaly dekorace a v dosahu tam byla také momentálně používaná scénická výbava a knihovna. Sklad nepoužívané výbavy byl zřízen v ulici U Apolináře. Vedle nově otevřeného Nového německého divadla (1888) začal spolek stavět pomocnou budovu a dokončil ji v roce 1889. Vyklidil Kotce a do nových prostor v sousedství jeviště přestěhoval dílenskou činnost, sklad používaných dekorací a knihovnu.¹¹

Po Kreibigově krachu se v roce 1885 stal jeho nástupcem Angelo Neumann, který podle smlouvy se Zemským výborem zaplatil Kreibigovy dluhy a dostal vše, co nebylo prodáno v konkurzu, zřejmě i Kreibigovu historickou sbírku textů. Byl jejím držitelem prokazatelně v roce 1892: s razítkem Eigentum Angelo Neumann je tam uložena hra moravského autora Jakoba Julia Davida *Hagars Sohn*, premiérována 20. ledna 1892 ve Stavovském divadle. Ve vytištěném textu je tužkový návrh scénického řešení a je přiložen opis jedné role. V roce 1905 uzavíral Neumann se spolkem poslední ředitelskou smlouvu. Jeho finanční situace nebyla nejlepší, potřeboval pomoc, kterou mu spolek poskytl, a nelze vyloučit, že mu Neumann přenechal Kreibigovu knihovnu jako protihodnotu historické ceny: Neumannovo razítko na Davidově textu je přetištěno razítkem Deutscher Theaterverein in Prag 1905. V roce 1906 dostal spolek druhou pomocnou budovu na Vinohradech (Flora, č.p. 1663), dnešní součást Národního divadla, kam se přesunuly dílny, sklad knihovny a nepoužívané dekorace.

Když čeští herci 16. listopadu 1920 obsazovali Stavovské divadlo, byla nepochybně zasažena i knihovna a archiv. Aktéři záboru vyvedli ředitele, dramaturga a členy německého souboru z budovy na ulici a zabavili vše, co bylo uvnitř. Na Starém Městě byla tradičně ředitelova pracovna a musela tam být i část knihovny, ať už aktuální nebo setrvačně skladovaná historická. Agilní česká skupina potvrdila písemně převzetí pokladní hotovosti, není ale znám žádný předávací protokol, který by sepisoval písemnosti

⁸ M. Geering: *Musikalienbibliothek des Opernhauses Zürich*, 1995. V některých provozovacích materiálech jsou záznamy z pražských představení, též českých. (Děkuji za informaci Aleně Jakubcové.)

⁹ Inventář: Ch. Gruber: *Die Theaterbibliothek Ed. Kreibig, Biblos 31*, [Wien] 1982, s. 232–242.

¹⁰ Kreibigova sbírka, Vídeň, Kunsthistorisches Museum – Theatersammlung, sign. 11 7953 Th. 1–3, svázány jsou hry *Gisela*, *Das Taschenbuch*, *Der deutsche Mann*, vydané ve Vídni 1819.

¹¹ Pozemek Kotců koupila Česká spořitelna, 10. července 1891 požádala prostřednictvím advokáta Jaroslava Škardy o soudní zrušení práva hrát zde divadlo a 1893 otevřela nový dům (Národní archiv, Intendance německého divadla, karton 5223). – Pomocná budova na Vinohradech byla zbořena při rekonstrukci tehdejšího Smetanova divadla v letech 1967–1973, s níž souvisela také dostavba někdejší burzy (z dvacátých let) pro potřeby Federálního shromáždění Československé republiky.

z kanceláře či texty v příruční knihovně.¹² Podle očitých svědectví zachyceného v předmluvě k inventáři fondu *Nové německé divadlo v Praze 1896–1938/9*¹³ bylo asi patnáct kartonů odneseno neznámými lidmi na neznámé místo. Nejpravděpodobnější je, že místem určení se stal archiv Národního divadla; patrně šlo o dokumenty z ředitelny či o historické texty a noty, jež měly na první pohled patrnou vazbu na česká provedení.

Po roce 1920 se hlavním skladem německé scény stal dům na Floře. Psal o něm divadelní knihovník Fritz Seemann.¹⁴ Referoval o spouště starých dekorací: „Tisíce starých kulis tady sní svůj Růženčin sen,“ píše Seemann. Poslední inventura se tam uskutečnila o prázdninách 1938 a Seemann představil veřejnosti alespoň v obrysech obsah knihovny. „Ve dvou malých místnostech a pod schodištěm, jež k nim patřilo, [bylo] navrženo sedm velkých dřevěných beden pobitých plechem a železnými pásy. Ty obsahovaly části notového archivu starého Zemského divadla. Ve skladu se nacházely tisíce notových svazků a orchestrálních hlasů. Poněkud zažloutlá kniha sice obsahovala jejich seznam, ale nebylo to přehledné a vlastně se nevědělo, jaké svazky se tam nacházejí.“

Během prázdnin 1938 byl dům na Floře omítnut a důkladně uklizen. Při úklidu napočítali přibližně 2000 her s rozepsanými rolami, 360 oper, 288 operet s příslušnými orchestrálními hlasy, 500 frašek, 130 hudeb k činohrám, 250 koncertních skladeb k činohrám a baletům a 162 jiných děl (pohádky pro děti apod.) Podle Seemanna bylo devadesát procent titulů už antikvovaných a soubor neobsahoval žádné vzácné rukopisy. Sklad na Floře byl využíván i během druhé světové války, kdy scénu s nově ustaveným souborem s říšskou příslušností vedl ředitel Oskar Walleck.

Po první světové válce, v roce 1924, bylo založeno Divadelní oddělení Národního muzea v Praze a do jeho fondů převedl Zemský výbor tu část archivu Národního divadla, jež byla až dosud v jeho správě.¹⁵ Ve své studii o vzniku Divadelního oddělení NM cituje Markéta Trávníčková z předávacího protokolu: Byly převedeny svazky s divadelními cedulemi z majetku Zemského výboru, texty her, včetně vzácných českých rukopisů, i provozovací notový materiál. Noty byly později předány do Českého muzea hudby. Zde se patrně opět setkáváme s výše zmíněnými starými partiturami a rozepsanými hlasy z někdejšího archivu pražského orchestru, které leží mezi novějšími notami z Prozatímního i Národního divadla. V tomto souboru se nachází například viditelně používaná rukopisná partitura Paërovy opery *Sargines* s německým textem; v němčině byla opera v Praze poprvé uvedena 10. ledna 1808. Ve třech svazcích je zde i partitura Cherubiniho *Lodoisky* (německy 15. 11. 1816), partitura německého znění Rossiniho opery *Das Fräulein am See* (8. 11. 1825) a další staré práce.¹⁶

Rukopisná partitura hry se zpěvy *Die Fee aus Frankreich oder Liebesqualen eines Hagestolzen*,¹⁷ jednoho z nejúspěšnějších kusů své doby, dovoluje rekonstruovat osud not podrobněji. Po německé premiéře 12. června 1822 měla hra do konce třicátých let dlouhou řadu repríz; (při jedné z nich hostovala 29. června 1835 v hlavní roli jako Víla Rosa blíže neurčená slečna Zöllnerová, pro jejíž vstup byla připsána zvláštní – zachovaná – hudba). Přímou v partituře jsou zaznamenány dva české překlady. Laiske

¹² M. Čtrnáctý: *Boj o Stavovské divadlo*, rkp. v Kabinetu pro studium českého divadla, Knihovna Divadelního ústavu, s. 10–12.

¹³ Inventář zpracovaly E. Čákrťová – M. Lišková. Fond zahrnuje období od roku 1927 a je uložen v Archivu hl. města Prahy, Spolkový katastr, Deutscher Theaterverein.

¹⁴ *Prager Tagblatt* 11. 9. 1938, č. 214, s. 9, rubrika Kunst: Fritz Seemann: *2000 Schauspiele, 360 Opern, 500 Possen. Was in Magazin des Prager deutschen Theaters lagert.*

¹⁵ M. Trávníčková: Divadelní oddělení Národního muzea (1924–2014). Nástin jeho historie se zvláštním zřetelem na zakladatelskou éru Jana Bartoše, *Sborník Národního muzea v Praze, Řada A – Historie*, sv. 68, 2014, č. 3–4, s. 5–22.

¹⁶ Operní archiv ND, České muzeum hudby, inv. č. 64 015, 64 016, 64 000.

¹⁷ Text Carl Meisl, hudba Wenzel Müller, Operní archiv ND, České muzeum hudby, inv. č. 64 044

uvádí, že první překlad pořídil Jan Nepomuk Štěpánek pro české *Potpourri* 17. dubna 1825 (*Francouzská kouzelnice*), druhý, kompletní překlad, vyhotovil (říká Laiske) Václav Filípek pro uvedení celé hry 31. prosince 1837 pod názvem *Kouzelnice z Paříže aneb Láskou ztrápený starý mládenec*.¹⁸ Němečtí ředitelé v pozdějších letech už tento titul opustili, ale starou partituru si zjevně od Rudolfa Wirsinga vypůjčil pro Prozatímní divadlo jeho kapelník Adolf Čech v roce 1874. Vlepil do ní několik úseků nové hudby, dvě nové písně, opravil (modrým inkoustem) některé zastaralé a nehodící se části českého textu a uvedl Meislovu hru pod názvem *Vila růžová* 5. června 1874 s hudbou Václava Müllera a svými vsuvkami na české scéně.¹⁹ V Prozatímním divadle už partitura zřejmě zůstala.

Fragment notového archivu, který lze v Českém muzeu hudby identifikovat, je nepatrný. O dalším provozovacím materiálu, který Fritz Seemann v roce 1938 uklízel v domě na Floře, neexistuje zatím žádná celková evidence, ale obraz se postupně skládá. Pozitivní signály nabízí dnešní Knihovna notových materiálů opery Národního divadla. Zde byla nalezena ona „poněkud zažloutlá kniha“ značných rozměrů, *Bibliothek-Buch*, katalog bývalé knihovny německého divadla, spolu s nemalým množstvím not. Je to zřejmě obsah knihovny z Flory, který přežil drsné poválečné zacházení. Postupně je tříděn a katalogizován. Jádrem tvoří hudebniny z doby Nového německého divadla za ředitelů Neumanna a Tewelese; zda je zde i torzo starších notových tisků či libret se ukáže později. Nejméně víme o poválečném osudu činoherních německých textů, které pořádal Fritz Seemann při inventuře v roce 1938. Lze jen doufat, že nepadly za obět' nesmyslné mstě.

Informace o vnitřních záležitostech bývalé pražské německé scény jsou dnes mimořádně vzácné; řada zúčastněných osob v generaci pamětníků nebyla ochotna nejen uchovat, ale ani zaznamenat dokumenty svědčící o „nečeské“ minulosti Stavovského divadla. Výsledkem je skutečnost, že jednotlivé písemnosti, jež velmi pravděpodobně pocházejí ze Stavovského divadla, se náhodně vynořují v různých českých i zahraničních fondech, přičemž jejich původ se prokazuje stále obtížněji.

Vedle knihoven s provozovacím materiálem se k rekonstrukci historického repertoáru obvykle používají i další tištěné či rukopisné prameny, především divadelní cedule, almanachy, příležitostně drobné tisky a denní tisk. V případě Stavovského divadla nejsou podobné dokumenty pro všechna období k dispozici v postačující úplnosti. Divadelní cedule, jež spolehlivěji svědčí o každodenním dění, jsou soustavně zachovány teprve od května 1824. Poměrně dlouhá období na začátku 19. století zůstávají zcela bez dokladů a je možné, že tyto mezery nebudou zaceleny ani v budoucnu.

Všechny tyto okolnosti naznačují nejen nároky, jež rekonstrukce repertoáru pražského divadla klade na badatelskou kapacitu, ale ilustrují též důvody, pro něž toto kvantum údajů musí být předkládáno odborné veřejnosti prostřednictvím postupně prezentovaných pracovních verzí. Rekonstrukce minulosti Stavovského divadla je dlouhodobým úkolem, k němuž bude nutné se trvale vracet a na základě budoucích výsledků badatelské činnosti doplňovat a korigovat dosavadní informace. Řada relevantních údajů je již dnes roztroušena ve velkém množství německé literatury věnované rakouskému a německému divadlu této doby, překladům starších klasických děl z francouzštiny a angličtiny do němčiny apod., ale pro účely prvního náčrtu soupisu nebylo možné toto kvantum prací najednou excerpovat. Budoucím cílem projektu je vytvoření databáze, v níž by se chronologické údaje o repertoáru propojily s elektronicky prezentovaným souborem cedulí Stavovského divadla z fondů Národního muzea, případně s osobními údaji České divadelní encyklopedie,²⁰ a vznikl by soubor komplexních informací o každodenním divadelním životě Prahy ve významném období jejích dějin.

Pilotní pracovní verze soupisu

V Kabinetu pro studium českého divadla Institutu umění – Divadelního ústavu byl vybrán časový úsek, jímž má práce na repertoáru začít, a zvolen první způsob prezentace výsledků. Byla vybrána první čtvrtina 19. století, období 1800–1825: zahrnuje tři úseky s různým typem zdrojových informací, takže je možné vyzkoušet různé způsoby práce. Byla zvolena forma tabulky, jež má výhody i nevýhody. Výhodou je dobrá přehlednost a možnost řazení podle různých kritérií. Nevýhodou je malý prostor v jednotlivých rubrikách, drobné písmo při celkovém pohledu a značný rozsah výsledného souboru, který poněkud ztěžuje manipulaci. Zatím jsou registrována pouze představení v domě na Starém Městě, ostatní scény zůstávají stranou.

Část I. – 1. 1. 1800–15. 7. 1815, na soupisu pracuje Jitka Ludvová, prezentace v prosinci 1816, některé údaje jsou již zahrnuty do repertoáru dalších let.

Část II. – 16. 7. 1815–30. 4. 1824, soupis zpracoval Pavel Petránek, redakce Jitka Ludvová.

Část III. – 1. 5. 1824–31. 12. 1826, soupis zpracoval Pavel Petránek, redakce Jitka Ludvová.

Z prvního období (1800–1815) jsou vzácně zachované jednotlivé cedule. Z dalších informačních zdrojů je především k dispozici pět záznamů kratších repertoárových řad: Od 17. září do 22. prosince 1801 přinášel divadelní zpravodajství pražský historicko-beletristický časopis *Der Böhmisches Wandersmann*. Od 10. srpna do 31. prosince 1806 je repertoár zachycen v brožuře *Verzeichniss jener deutschen Schauspiele und italienischen Opern welche in dem landständischen Theater der königl. Altstadt Prag, unter der Direction und Unternehmung des Herrn Carl Liebich [...] aufgeführt worden sind* (Prag 1807). Na ni navazuje Liebichův *Prager Theater-Almanach auf das Jahr 1808*, který zaznamenává repertoár mezi 1. lednem a 31. srpnem 1807, posléze *Prager Theater-Almanach auf das Jahr 1809* s částečně se překrývajícím ročním přehledem her od 1. srpna 1807 do 31. července 1808. Hraná díla jsou v těchto tiscích často zaznamenána anonymně, nebývá přesně uveden ani jazyk představení (opery mívají tištěná oznámení i libreta dvojjazyčná, italsko-německá, zcela schází informace o případných úpravách, překladatelích apod.).

Hudební repertoár let 1813–1816 částečně zachycuje rukopisný zápisník kapelníka C. M. von Webera z doby jeho pražského působení (*Notizen-Buch. Die Oper, Melodr[am] etc. etc. betreffend. Vom September 1813 an, entworfen, fortgeführt, und den 4. Oktober 1816 abgeliefert, von C. M. von Weber*), uložený v archivu Konzervatoře v Praze. Obsahuje ale pouze data premiér a nenabízí žádná doplňující fakta, zejména o úpravách, s nimiž Weber často pracoval (např. Méhulovu operu známou jako *Joseph und seine Brüder* uváděl pod názvem *Jacob und seine Söhne in Egypten* s neidentifikovaným překladem libreta z francouzštiny).²¹ – Celkem 53 údajů o českých představeních od roku 1800 do 15. července 1815 uvádí Miroslav Laiske. Opírá se o rukopis *Auszug /Aus dem vom Dominik Guardasoni vorführten Kassabuche /über Empfang und Ausgaben bei den deutschen Spektakeln /im Kleinseitner /vaterl[ändischen] und böhmischen Spektakeln im altstädt[er] Nationaltheater pro A[nn]o 804. 805. 806.*²² Jde o přehled Guardasoniho tržby z jednotlivých českých her v letech 1804, 1805, 1806, který nechal pořádit a podepsal Guardasoniho nástupce Liebich. Záznamy jsou psány německy a názvy jsou fragmentární, bez autorů a překladatelů. S výjimkou případů, kde je zachován tisk nebo rukopis příslušné české hry, vytvořil Laiske české názvy vlastním překladem,²³ též s použitím časopiseckých

¹⁸ Viz Prameny a literatura, Laiske, Miroslav, s. 108 a 157.

¹⁹ V. Štěpán – M. Trávníčková: *Prozatímní divadlo, 1862–1883*, I, Praha 2006, s. 437

²⁰ Česká divadelní encyklopedie, <http://encyklopedie.idu.cz/>.

²¹ Záznamy Weberova deníku přepsal Jaroslav Bužga, 1885, viz Prameny a literatura.

²² Národní archiv Praha, Fond Zemský výbor, Kart. 1196, Nr. 5.

²³ Objevují se odlišnosti v překladech Miroslava Laiskeho a Jana Vondráčka (*Dějiny českého divadla, Dona obrozenská, 1771–1824*, Praha 1956).

formulací. Toto znění vstoupilo do literatury, chápe se jako standardizované, ale postrádá závaznost cedule nebo tištěného díla.

Od 16. července 1815 zachycuje denní repertoár dvojdílný rukopisný soupis připisovaný nápovědovi Stavovského divadla Františku Martincovi: *Journal aller auf der k. ständischen Bühne zu Prag aufgeführten Trauer– Schau– Lust–spiele, Opern, Possen Balletts, Concerte und sonstige[n] Productionen von 16ten Juli 1815bis 30ten April 1934. – Journal der aufgeführten Schauspiele, Opern, Possen, Balletts und Concerte auf dem ständischen Theater zu Prag und seit dem 11. August 1849 in dem Sommertheater (Arena) gegebenen Vorstellungen. – II. Theil von 1. Mai 1834 bis letzten Dezember 1856.*²⁴ Jde o jediný soustavný přehled představení Stavovského divadla z doby, kdy nejsou zachovány cedule, který navíc přináší informace o hostujících umělcích. Účel, pro který byl dvousvazkový přehled repertoáru sepsán, osobnost autora i jeho původní uložení jsou spojeny s mnoha otázkami.²⁵ Jeho přínos je zásadní, ale obsah je třeba dalekosáhle interpretovat, podobně jako údaje z období 1800–1815. Názvy her jsou zachyceny zkratkovitě, jména autorů – bez křestních jmen – bývají pouze u premiér, nikoli u všech. Chybí jména skladatelů scénických hudeb, překladatelů a dalších spolupracovníků, nejsou dosti zřetelně upraveny záznamy jednotlivých částí večera, je-li na programu více částí apod. Chybějící údaje byly získávány jednotlivě z dobového tisku, především ze zahraničních časopisů, z nové i starší literatury (nejvydatnějším zdrojem je Karl Friedrich Ludwig Goedeke, viz Prameny a literatura), dále z korespondence, náhledem katalogů velkých evropských knihoven, vyhledáváním elektronicky publikovaných cedulí ze zahraničních sbírek ad. Spolehlivá rekonstrukce denních programů naráží ale na skutečnost, že divadelní produkce této doby je zcela enormní. Mnohé náměty byly použity duplicitně, hry mají podobné nebo i tytéž názvy, záměrně na sebe navazují dějově či jednotlivými postavami (*Seitenstück* apod.), vzniká řada parodií, což zdroj informace často neudává. Mnohá identifikace proto není jednoznačná a zůstávají otevřené otázky, jež se vyřeší až další badatelskou prací, případně zůstanou bez odpovědi.

Prvním květnem 1824 začíná etapa, z níž je zachována (s mezerami) většina divadelních cedulí. Uváděný titul je zde určen relativně jednoznačně (odhlédneme-li od variant týchž názvů, jež vznikaly zřejmě spontánně činností sazečů, a od zřetelných omylů). S tímto východiskem, a s pomocí všech dodatečných zdrojů, jež byly použity pro starší období, je možné repertoár od druhé čtvrtiny 19. století postupně rekonstruovat s vyšší mírou spolehlivosti.

²⁴ Archiv hl. Města Prahy, Rukopisy, sign. 7996, 7997.

²⁵ O Martincovi viz J. Ludvová: Das Repertoire des Ständetheaters in Prag im 19. Jahrhundert. Das sogenannte Martinec-Verzeichnis, *brücken, Germanistisches Jahrbuch Tschechien – Slowakei 2014*, Neue Folge 22/1-2 (2014), s. 287–296. – Heslo Martinec, František, <http://encyklopedie.idu.cz/cs/>

Čtení repertoárové tabulky

Není cílem této práce nabídnout vedle soupisu repertoáru též kritickou edici jazyka, jímž se vyjadřují použité prameny, tj. komentovat či sjednocovat historickou ortografii titulů a dalších cizojazyčných výrazů. Projekt, který by sledoval i jazykové aspekty, by měl zcela jiný rozsah a vyžadoval by spolupráci dalších institucí. Soupis sleduje praktická hlediska, včetně technických možností elektronického třídění shromážděných dat.

Nebylo možné předem stanovit závazné formy transkripce, platné pro celý soupis, protože nový zdroj přinesl zpravidla i jiné jazykové tvary (např. *Die Schweitzerfamilie – Die Schweizerfamilie*). Ve sloupci *Záznam ve zdroji* jsou názvy převzaty tak, jak je uvádí zdroj. „Název v jazyce provedení“ a „originální titul“ je ve standardizované podobě. Opravujeme evidentní chyby (vynechaná písmena apod.). Ponecháváme nejednotnost v psaní běžných slov (Erstenmal – Erstmal, Wittwer–Witwer). Z manipulačních důvodů je sjednoceno psaní některých křestních jmen (Carl – Karl, Joseph – Josef apod.) a u jednotlivých autorů je omezen počet křestních jmen. V německých názvech a jménech je písmeno „ß“ transkribováno jako „ss“.

Datum: Datum představení v levém sloupci je převzato z Martincova soupisu nebo z cedule. Písmena *o*, *v* označují odpolední a večerní představení. Písmena *a*, *b*, *c* za datem označují, že celý program měl více částí (jejichž skutečné pořadí nelze mnohdy určit). Event. rozpor s datem uváděným v jiném prameni, případně rukopisné opravy či doplňky ve zdroji, jsou zaznamenány ve sloupci *Poznámky*. Rozpor mezi dostupnými daty mnohdy nelze objektivně rozhodnout. Např. v roce 1818 uveřejňoval list *K. k. privil. Prager Zeitung* nepravdělně v rubrice *Amtsblatt* informaci o divadelním programu na příslušný a následující den (*Heute–Morgen*). Porovnáním údajů bylo zjištěno, že se změnila přibližně čtvrtina her, které *Amstblatt* oznámil. Po roce 1820 oznamoval *K. k. privil. Prager Zeitung* týdenní divadelní program, zpravidla od neděle do následující soboty (za předpokladu, že na nedělní stránce zůstalo volné místo; v opačném případě nebyl program uveřejněn nebo byl otisknut dodatečně). Srovnáním s cedulemi, jež jsou od května 1824 již k dispozici, se ukázalo, že tato návštěví se od cedulí liší i v polovině údajů.

Autor textu, Autor hudby: Pokud jsou ve zdroji uvedena jména autorů, přejímáme je. Bez dalšího komentáře doplňujeme jména autorů textu či hudby u známých děl, jejichž pražské provedení je potvrzeno kontextem nebo kritikou (Mozart, Rossini, Weber apod.). U méně známých děl byli chybějící autoři činoher doplňováni podle tištěného znění příslušného titulu nebo podle cedule či almanachu z jiného divadla (pochybnosti jsou zaznamenány ve sloupci *Poznámky*). Autora hudby ve hrách se zpěvy zdroje zpravidla neuvádějí. Tuto službu poskytovali někdy divadlu místní kapelníci, proto nelze přejmout jméno skladatele, jehož hudba byla provedena v jiném divadle, případně z tištěného sborníku zpěvů ze hry (komentáře jsou uvedeny v *Poznámkách*). Jsou zde ale případy, kdy text a hudba jsou neodlučitelně spojeny (např. hudby kapelníka Wenzela Müllera s příslušnými texty vídeňských autorů a překladatelů), pak je skladatel zapsán v rubrice *Autor hudby*, ač ve zdroji chybí. Pokud jsou odůvodněné pochybnosti, není skladatel hudby uveden.

Překladatelé a upravovatelé zasluhují samostatnou pozornost. Staletá divadelní, novinářská ani knihovnická praxe není důsledná v autorském rozlišování originálu, překladu či úpravy: překladatelé figurují na historických plakátech i v tisku často jako autoři a týž divadelní kus se na různých scénách objevuje pod dvěma autorskými jmény, a to i dlouhodobě (např. Shakespearovy hry se ve vídeňském dvorním divadle hrály 1778–1820 pod jménem tamního herce, upravovatele a dramatika Friedricha Ludwiga Schrödera). Hranice mezi autorstvím, překladem a úpravou je objektivně široká a nelze ji přesně definovat. Pokud je to možné, uvádíme jako autora tvůrce původního textu, ostatní zúčastněné osoby jsou zaznamenány ve svých funkcích v dalších rubrikách (*originální titul, předloha, překladatel, další autor*). Praxe u oper se poněkud liší. Zde měl vždy větší váhu původní libretista a byl častěji

vytištěn jako autor i na přeloženém libretu, přičemž překladatel zůstal anonymní (obtěžně se hledají např. i první překladatelé Mozartových oper z italštiny do němčiny). Není tomu tak ale vždy, např. vídeňská dvorní opera tiskla na libreta autory německých překladů a jinojazyčný původce byl zhusta vynechán. Jsou-li jména ve sloupci oddělena čárkou, jedná se o spoluautory, pokud jsou oddělena lomítkem, jde o varianty možného autorství.

Záznam ve zdroji: Martincův soupis, který je základem přehledu repertoáru z let 1815–1824, neobsahuje jen tituly, ale vyznačuje i volné dny (*Normatage*, v nichž se konala česká představení a koncerty) nebo reprodukuje věcné informace vedení divadla pro členy souboru (výměna ředitelů, jmenování nových režisérů apod.). Tyto údaje ponecháváme v rubrice *Záznam ve zdroji* v německém originále, český překlad je umístěn v *Poznámce*.

Název v jazyce provedení: V této rubrice je název uveden ve standardizované podobě, tj. tak, jak se v příslušném jazyce nejčastěji vyskytuje v literatuře. Nesledujeme drobné slovní varianty spjaté s jednotlivými nastudováními, detaily různého znění ve vydáních, záměny titulu a podtitulů apod. Výrazné odchylky od standardizovaného názvu jsou zachyceny ve sloupci *Poznámky*.

Rubrika *Originální titul, předlohy, překladatelé, další autoři* slučuje několik údajů a nejpřesněji zrcadlí prostorová omezení prezentace pomocí tabulky. Optimální by bylo rozdělní do několika rubrik, jež by mohly přesněji jednotlivé funkce osob a textů rozlišit. *Originální titul* je název hry či opery v původním jazyce, *překlad* označuje zpracovatele jinojazyčného znění (pokud je známo), *předloha* je románový nebo divadelní titul, jehož námět inspiroval vznik dotyčného divadelního díla. Tento údaj je užitečný, protože románová a divadelní podoba textu bývá v obrovské produkci první poloviny 19. století někdy zaměňována.

V rubrice *Jazyk* jsou vyznačena pouze představení v českém jazyce (ČJ), tj. česky mluvené činohry a opery nebo balety plakátované česky; ostatní jsou německá, výjimečně italská. *Premiéry* jsou zaznamenány v případě, že je zdroj výslovně oznamuje nebo že jednoznačně vyplývají z repertoárové konstelace. Ve zdrojích bývají jako premiéry vyznačována i nová nastudování her, pokud následují s větším časovým odstupem nebo s novým ředitelem. Případné bližší informace o hře (vydání tiskem apod.) jsou uvedeny jen u premiér nebo u prvních výskytů titulu, u repríz se neopakují.

V rubrice *Žánr* je rámcově vyznačena oblast, k níž příslušný titul patří (viz přehled zkratk). Případné upřesnění žánru lze najít ve sloupci *Poznámky*. Označení žánru nebývá s danou hrou pevně spjata a mění se, často i v různých tištěných exemplářích.

Sloupce *Zdroj* a *Poznámky* jsou vysloveně pracovní. Neformálním způsobem jsou v nich zachyceny informace, jež sloužily k identifikaci her a jež bude možné a nutné dále doplňovat, případně korigovat. Sloupec *Poznámky* reprodukuje (se zkratkou M:) také Martincovy údaje o hostujících umělcích a podrobnosti o jednotlivých kusech, pokud jsou v soupisu obsaženy.

Jitka Ludvová

Použité prameny a literatura

V chronologickém uspořádání:

de Fieux de Mouhy, Charles: *Tablettes dramatiques contenant l'abrégé de l'histoire du Théâtre Français*, Paris, Sebastien Jorry 1752.

de Fieux de Mouhy, Charles: *Le repertoire de toutes les pièces restées au Théâtre Français*, Paris 1753.

Bergopzoomer, Johann Baptist: *Theaterspiegel aller Trauer-, Schau-, Lust-, Sing- und Nachspielen, Balleten und Nebenvorstellungen welche auf dem kön[iglich] Brünnner städtischen Theater vom 2ten November 1786 bis Ende Karneval den 5ten Hornung 1788 aufgeführt worden sind. Nebst der Benennung der alten und neuen Gesellschaft, Todesfälle und andern besondern Begebenheiten*, Brünn 1788.

Würzburger Theater-Almanach auf das Jahr 1810 mit Kupfern, Von Errichtung der Bühne [1804] bis zum, fünften Theaterjahre, Erster Jahrgang, hg. C. Ph. Bonitas, Würzburg 1809.

Prager Theater-Almanach auf das Jahr 1808, Prag, in Commission in der Calvesche Buchhandlung 1808.

Prager Theater-Almanach auf das Jahr 1809, Prag, in Commission in der Calveschen Buchhandlung 1809.

Theater-Almanach für das Jahr 1811, hg. von Carl Friedrich Wilhelm Borck, St. Petersburg 1811.

Deutsche Bücherkunde: oder, Alphabetisches Verzeichnis der von 1750 bis Ende 1823 erschienenen Bücher, welche in Deutschland und in den durch Sprache und Literatur damit verwandten Ländern, gedruckt worden sind. Nebst Angabe der Druckorte, Verleger und Preise von Christian Gottlob Kayser. Anhang enthaltend Romane und Theater, Joh[ann] Friedr[ich] Gleditsch, Leipzig 1827.

Badner, Thomas Maria: *Linzer Theater-Almanach: für das Jahr 1826*, Linz 1827.

[Anonym]: *Repertoire des Leipziger Stadttheaters unter der Direktion des Herrn Hofrath D. Küstner. Von der Eröffnung der Bühne an am 26. August 1817 bis zum Schlusse derselben am 11. May 1828*.

Almanach für Freunde der Schauspielkunst: auf das Jahr 1828, hg. von Johann Friedrich Viedert, Riga.

Theater-almanach för år 1830. Med en planche. Stockholm, Elméns och Granbergs tryckeri, 1829.

Der wohl unterrichtete Theaterfreund: Ein unentbehrliches Handbuch für Buchhändler, Leihbibliothekare, Theaterdirektoren, Schauspieler und Theaterfreunde, herausgegeben von L[udwig] Fernbach jun., Cosmar und Krause, Berlin 1830.

Almanach des spectacles de 1831 a 1834. Dixième Année. Agenda des théatres de France et des théatres français à l'étrange, Paris 1834.

Both, L. W.: *Bühnen-Repertoire des Auslandes: Frankreichs, Englands, Italiens, Spaniens*. In Übertragungen herausgegeben von [...], 1831 [Berlin], 1833, 1834, 1836.

Bärensprung, Hans Wilhelm: *Versuch einer Geschichte des Theaters in Mcklenburg-Schwerin: Von den ersten Spuren theatralischer Vorstellungen bis zum Jahre 1835*, Verlag der Hofbuchdr[uckerei] 1837.

Allgemeines Theater-Lexikon, oder, Encyclopädie alles Wissenswerthen für Bühnenkünstler, Dilettanten und Theater-Freunde, Karl Herlossohn, Hermann Marggraf ad., Altenburg-Leipzig, Verlag des Lexikons 1839 ad.

Oesterreichischer Theater-Almanach für das Jahr 1839, hrsg. von Franz A. Werner und J. H. Grim, Wien 1839.

Lemberger Theater-Almanach für das Jahr 1844. Hrsg. von Carl August Mahr, Mit dem Verzeichnisse der vom 1. Dezember 1842 bis inclusive 30. November 1843 gegebenen deutschen Vorstellungen, Lemberg [1844].

d'Elvert, Christian: *Geschichte des Theaters in Mähren und oester. Schlesien*, Brünn, Rohrer, 1852.

Schneider, Louis: *Geschichte der Oper und des königlichen Opernhauses in Berlin*, Duncker & Humblot, 1852.

Küstner, Karl Theodor von: *Vierunddreißig Jahre meiner Theaterleitung in Leipzig, Darmstadt, München und Berlin: Zur Geschichte und Statistik des Theaters*, Leipzig 1853.

Dennerlein, Johann Georg Wenzel: *Geschichte des Würzburger Theaters: Von seiner Entstehung im Jahre 1803-4 bis zum 31. Mai 1853, nebst einem chronologischen Tagebuch und einem Anhang: ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Theaters*, Selbstverlag des Verfassers 1853.

Küstner, Karl Theodor von: *Album des Königl. Schauspiels und der Königl. Oper zu Berlin unter der Leitung von August Wilhelm Iffland, Karl Grafen von Brühl, Wilhelm Grafen von Redern und Karl Theodor von Küstner für die Zeit von 1796 bis 1851*, Berlin 1858.

Goedeke, Karl Friedrich Ludwig: *Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung aus den Quellen*, Leipzig, L. Ehlermann, 3 sv. 1859–1881; 2. vydání 3 sv. 1884–1887; Přepřacované vydání 18 sv., 1891–1998.

Johann Valentin Teichmanns Literarischer Nachlass. Ed. Franz Dingelstedt, Stuttgart 1863 [obsahuje: *Hundert Jahre aus der Geschichte des königlichen Theaters in Berlin 1740 bis 1850* ad.].

Witz, F. A.: *Versuch einer Geschichte der theatralischen Vorstellungen in Augsburg von den frühesten Zeiten bis 1876... Als Jubiläumsgabe für den 100sten Gedächtnisstag der Eröffnung des Stadt-Theaters am Lauterlech*, 16. Okt. 1776, 1876.

Prölss, Robert: *Geschichte des Hoftheaters zu Dresden: Von seinen Anfängen bis zum Jahre 1862*, Dresden 1878.

Burkhardt, Carl August Hugo: *Das Repertoire des Weimarischen Theaters unter Goethes Leitung 1791–1817*, Hamburg und Leipzig 1891.

Walter, Friedrich [ed.]: *Archiv und Bibliothek des Grossh[erzoglichen] Hof- und Nationaltheaters in Mannheim 1779–1839. Repertorium*, Mannheim 1899.

Kopp, Heinrich: *Die Bühnenleitung Aug. Klingemanns in Braunschweig. Mit einem Anhang: Die Repertoire des Braunschweigischen Nationaltheaters*, Hamburg und Leipzig 1901.

Hartmann, Fritz: *Sechs Bücher braunschweigischer Theater-Geschichte*, Wolfenbüttel 1905.

Arnold, Robert Franz: *Bibliographie der deutschen Bühnen seit 1830*. 2. verm. Aufl., Straßburg 1909.

Kneidl, Pravoslav [ed.]: *Teatralia zámecké knihovny z Radenína*, Sv. 1, Praha 1962, Sv. 2, Praha 1963.

Hadamowsky, Franz: *Die Wiener Hoftheater (Staatstheater) 1776–1966. Verzeichnis der aufgeführten Stücke mit Bestandsnachweis und täglichem Spielplan*, Bd. 1, 1776–1810, Wien 1966, Bd. 2, 1811–1974, Wien 1975.

Laiske, Miroslav: *Pražská dramaturgie. Česká divadelní představení v Praze do otevření Prozatímního divadla*. Sv. 1, 1762 [?]-1843. Sv. 2, 1844–1862, Praha 1974.

Burgtheater 1776–1976, Aufführungen und Besetzungen von zweihundert Jahren, Minna von Alth, Überreuter [Wien 1976].

Krekeler, Ingeborg: *Katalog der handschriftlichen Theaterbücher des ehemaligen Württembergischen Hoftheaters*, Otto Harrassowitz Verlag 1979.

Fambach, Oscar: *Das Repertorium des Stadttheaters zu Leipzig 1817–1828 mit einer Einleitung und drei Registern*, Bonn 1980.

Bužga, Jaroslav: Carl Maria von Webers „Notizen-Buch“ (1813–1816). Kommentar und Erstveröffentlichung des Originals. *Oper heute. Ein Almanach der Musikbühne*, hg. von Horst Seger und Mathiad Rank, Berlin 1985, s. 7–44.

McGraw-Hill Encyclopedia of World Drama: An International Reference Work in 5 Volumes, ed. Stanley Hochman, VNR AG, 1984 [sv. 5, oddíl Play Title List].

Wurmová, Milada: *Repertoár brněnského divadla v letech 1777–1848*, Brno, Archiv města Brna, 1990, 2. vyd. 1996.

Cesnaková-Michalcová, Milena: *Geschichte des deutschsprachigen Theaters in der Slowakei*, Köln, Böhlau 1997.

Belitska-Scholtz, Hedwig – Somorjai, Olga: *Deutsche Theater in Pest und Ofen 1770–1850*, Bd. 1, Bd. 2, Budapest 1995

Theaterperiodika des 18. Jahrhunderts : Bibliographie und inhaltliche Erschliessung deutschsprachiger Theaterzeitschriften, Theaterkalender und Theatertaschenbücher. Ed. Wolfgang F. Bender, Siegfried Bushuven, Michael Huesmann. K. G. Saur München; New Providence; London; Paris. Teil 1: 1750–1780; München 1994. Teil 2: 1781–1790, München 1997. Teil 3: 1791–1800, München 2005.

Ifflands Dramen. Ein Lexikon, hg. Mark-Georg Dehrmann, Alexander Košenina, Wehrhahn Verlag 2009.

Angermüller, Rudolph: *Wenzel Müller und „sein“ Leopoldstädter Theater. Mit besonderer Berücksichtigung der Tagebücher Wenzel Müllers*, Wien, Böhlau 2009.

Krzeszowiak, Tadeusz: *Freihaustheater in Wien: 1787–1801: Wirkungsstätte von W. A. Mozart und E. Schikaneder*, Böhlau 2009.

Scherf, Manuela: *Adolf Bäuerle und die Parodie auf dem Alt-Wiener Volkstheater*, Diplomarbeit, Universität Wien, 2010.

Freydank, Ruth: *Der Fall Berliner Theatermuseum*, Bd. 1, Geschichte – Bilder – Dokumente, Bd. 2, Relikte der ehemaligen Theaterbibliothek - Dokumentation, Berlin 2011.

Kotzebues Dramen. Ein Lexikon, hg. Johannes Birgfeld, Julia Bohnengel, Alexander Košenina, Wehrhahn Verlag 2011.

Elektronické zdroje:

<http://www.weber-gesamtausgabe.de/de/Index> – Carl-Maria-von-Weber Gesamtausgabe, projekt Akademie der Wissenschaften und Literatur Mainz

<http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/theaterzettel> – Düsseldorf Theaterzettel, Universitäts- und Landesbibliothek, Universität heinrich Heine Düsseldorf

http://archive.thulb.uni-jena.de/ThHStAW/templates/master/template_da/ViewArchive.xml – Digitales Archiv der Thüringischen Staatsarchive

System Kramerius: *Prager Theater-Almanach. – Unterhaltungsblätter 1828-1829, Bohemia, oder Unterhaltungsblatt für gebildete Stände 1830-1832, Bohemia, ein Unterhaltungsblatt 1832-1845. – Schönfeldské císařské královské pražské noviny 1812–1819.*

System ANNO – AustriaN Newspapers Online: *Kaiserlich-königliche privilegierte Prager Zeitung* od 1815. – Theaterzettel (Oper und Burgtheater in Wien 1805–1944). – *Wiener Theater-Zeitung* 1806-1860 (se změnami názvu).

Google-Books: *Der Sammler. Ein Unterhaltungsblatt für alle Stände 1809–1846. – Mährisch-Ständische Brünnener Zeitung der k.k. priv. mährischen Lehenbank, od 1779* – Divadelní almanachy

Další divadelní almanachy a časopisy

[https://de.wikisource.org/wiki/Zeitschriften_\(Theater_und_Film\)](https://de.wikisource.org/wiki/Zeitschriften_(Theater_und_Film))

Zkratky

A. – Akt (5 A. – o pěti aktech)
a, b, c, d – jednotlivé části složeného divadelního programu
Almanach 1808 – viz Prameny a literatura
Almanach 1809 – viz Prameny a literatura
AMZ – *Allgemeine musikalische Zeitung*, 1798–1848
Anon. – anonymní
Arr. – Arrangement, aranžmá
B – balet
Burgtheater – dvorní scéna ve Vídni, viz též Kärtnerthortheater, Hofburg, Hofoper
C – cedula
Č. – číslo
Č – činohra, viz též Schauspiel
ČJ – představení v českém jazyce
Dem, Dlle – demoiselle, slečna
Die Wiener Hoftheater – viz Prameny a literatura, Hadamowsky Franz
Dir. – dirigent, dirigoval
Dr. – drama
Fr. – Frau, paní
Frl. – Fräulein, slečna
Ges. – Gesang, zpěv
Goedeke – viz Prameny a literatura, Goedeke, Karl Friedrich Ludwig
H., h. – hudba
Hofburg – dvorní scéna ve Vídni, viz též Burgtheater, Hofoper, Kärtnerthortheater
Hofoper – dvorní scéna ve Vídni, viz též Burgtheater, Hofburg, Kärtnerthortheater
Hr. – Herr, pan
HuDi – Hudební divadlo v českých zemích, viz Prameny a literatura
IDU – <http://encyklopedie.idu.cz/cs/>
It – představení v italském jazyce
Jh. – Jahrhundert, století
K – koncert
K v Poznámce – Deutsche Theater in Pest und Ofen, viz Prameny a literatura
Kant. – kantáta
Kärtnerthortheater – dvorní scéna ve Vídni, viz též Hofburg, Hofoper, Burgtheater
kom. op. – komische Opera, komická opera
LA PNP – Literární archiv Památníku národního písemnictví
L – Laiske, viz Prameny a literatura, Laiske, Miroslav
Leopoldstadt – Theater in der Leopoldstadt Wien, Divadlo v Leopoldově
Libr. – libreto
M., M: – Martinec, Martincův soupis
Mad. – madame
Me – Melodram, melodram
Militär. – militärisches, vojenský
nach dem Franz. (Ital., Engl.) – podle franc. (italské, anglické) předlohy
NB, Notizen-Buch Weber – viz Prameny a literatura, Bužga Jaroslav
O, Op. – opera
oa, ob – jednotlivé části složeného odpoledního divadelního programu
o. J. – ohne Jahr, bez roku vydání
ÖNB – Österreichische Nationalbibliothek Wien
Orat. – oratorium
Pan – pantomima

Plavec – Josef Plavec: *František Škroup*, Praha 1941
Prem. – premiéra
Prov. – provedení, provedeno
PZtg – *Kaiserlich königliche privilegierte Prager Zeitung*, Prag 1815–1833
Rkp. – rukopis
S – Singspiel
Sammler – *Der Sammler, Ein Unterhaltungsblatt*, Wien 1809–1846
S-d, S-a – *Der Sammler, Ein Unterhaltungsblatt*, „d“ datum, „a“ autor = v časopise je potvrzeno datum či autor
Sch. – Schauspiel, činohra
StD – Stavovské divadlo v Praze (Sändetheater)
Theater an der Wien – Vídeň, Divadlo na Vídeňce
Tr. – Tragödie, Trauerspiel, tragédie, truchlohra
TZ-d – TZ = *Theater Zeitung*, „d“ = datum – v *Theater Zeitung* je potvrzeno datum
TZtg – *Wiener Theaterzeitung* (ad., pod různými názvy), 1806–1860
UA – Uraufführung, první provedení
va, vb – jednotlivé části složeného večerního divadelního programu
vyd. – vydáno
Weber Gesamtausgabe – viz Prameny a literatura, Elektronické zdroje
Wurmová – viz Prameny a literatura, Wurmová, Milada
Zazn. – zaznamenáno, zaznamenal